

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 346.548

Апаров А. М.,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри господарського та транспортного права

Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ВИБОРУ СТРАТЕГІЧНОЇ МОДЕЛІ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

SOME ASPECTS OF EVOLUTION OF LEGAL MECHANISMS OF PROVIDION OF ECONOMIC PUBLIC INTERESTS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION AND THE SEARCH FOR A STRATEGIC MODEL OF ECONOMIC LAW

У даній роботі автор здійснив спробу змістовного висвітлення деяких загальних проблемних правових аспектів, що стосуються розвитку юридичних механізмів забезпечення публічних економічних інтересів в Україні в контексті європейської інтеграції та пошуку й вибору стратегічної моделі господарського права.

Ключові слова: *господарське право, правова система, європейська інтеграція, адаптація, публічні економічні інтереси.*

В данной работе автор предпринял попытку содержательного освещения некоторых общих проблемных правовых аспектов, касающихся развития юридических механизмов обеспечения публичных экономических интересов в Украине в контексте европейской интеграции и поиска стратегической модели хозяйственного права.

Ключевые слова: *хозяйственное право, правовая система, европейская интеграция, адаптация, публичные экономические интересы.*

In this paper, the author made an attempt to provide meaningful coverage of some common problem legal aspects related to the development of legal mechanisms for ensuring public economic interests in Ukraine in the context of European integration and the search for a strategic model of economic law.

Key words: *economic law, legal system, European integration, adaptation, public economic interests.*

Питання, що стосуються різних правових аспектів забезпечення безпеки людини, суспільства та держави, завжди привертало окрему увагу правників. Особливого інтересу та актуальності зазначена тематика набуває в площині економічних (господарських) відносин, пов'язаних із виробництвом і реалізацією товарів, робіт та послуг різними верствами та інститутами суспільства.

Вказане пояснюється складною та багатоаспектною природою економічної сфери, в рамках якої поєднуються суперечливі між собою інтереси різних видів суб'єктів: з одного боку, приватні інтереси суб'єктів господарювання щодо отримання фінансових прибутків від здійснення ними господарської діяльності, а з іншого, публічні інтереси споживачів, територіальних громад та держави. При цьому слід наголосити, що саме останні види інтересів, зокрема публічні, що полягають в отриманні державою та місцевими громадами податків й інших платежів від суб'єктів господарювання на основі показників господарської діяльності останніх; задоволенні об'єктивної потреби населення в безпечній та якісній продукції; забезпеченні трудової зайнятості шляхом розвитку трудових відносин у суб'єктах господарювання тощо, безпосередньо пов'язані із забезпеченням безпеки людини, а також суспільства й держави в цілому [1].

Очевидно, що пріоритетними конструкціями, які спрямовані на збалансування між собою відповідних приватних та публічних інтересів, що виникають у сфері економіки, є правові, адже такі є нормативними, обов'язковими. В якості таких виступають, у першу чергу, юридичні механізми господарського права та господарського законодавства.

Зазначене стосується і сфери економічних відносин України. При цьому істотною ознакою нинішнього стану розвитку економіки нашої держави є прагнення до міжнародного співробітництва, у зв'язку із чим українське суспільство визначило свій стратегічний орієнтир у площині системних соціально-економічних реформ, а саме – європейську інтеграцію, реалізація якої, серед іншого, передбачає реформування господарського законодавства України в частині приведення його у відповідність із європейськими правовими стандартами. Відповідним чином, особливо нагальним і при цьому невід'ємним на шляху європейської інтеграції України постало питання т.з. адаптації економічного та іншого українського законодавства з правовою базою діяльності Європейського Союзу.

Поряд із цим слід наголосити й на тому, що неупинний світовий розвиток і потреба в посиленні міжнародного співробітництва «штовхають» Укра-

їну у зв'язку із цим до подальшого вдосконалення своєї правової системи та пошуку покращених стратегічних моделей правової конструкції, що регулює господарські (економічні) відносини, які (моделі) сприяли б уніфікації правового поля взаємодії нашої держави з іншими країнами та міжнародними організаціями в економічній площині.

Зважаючи на вказане, автор у цій роботі намагається здійснити огляд окремих загальних проблемних аспектів, що стосуються правового забезпечення безпеки людини, суспільства та держави у сфері економічних відносин в Україні в контексті розвитку її європейської інтеграції та удосконалення її національної правової системи.

Аналітиці розглядуваних у цій роботі питань присвячується значна увага в економічній та юридичній науці, однак у цьому зв'язку відсутня єдність думок, а тому досліджувані питання потребують свого подальшого докладного дослідження.

У роботі змістовно відображена спроба висвітлення деяких правових аспектів розвитку юридичних механізмів забезпечення безпеки людини, суспільства та держави в площині економічних (господарських) відносин в Україні в контексті європейської інтеграції та пошуку й вибору стратегічної моделі господарського права.

Отже, розпочати огляд досліджуваних у цій роботі питань слід із того, що сфера економічної життєдіяльності українського суспільства є публічно-приватною, що об'єктивно зумовило необхідність впровадження правових механізмів збалансування між собою приватних та публічних інтересів різних суб'єктів. Особлива увага в праві та законі при цьому акцентується саме на публічних інтересах. Під такими, в даному випадку, розуміються інтереси соціальної спільноти, що визнані державою та забезпечені правом, задоволення яких служить гарантією її (соціальної спільноти) існування та розвитку.

До основних видів публічних (суспільних) економічних інтересів прийнято відносити:

1) інтереси споживачів в якісній і безпечній для їхнього життя та здоров'я продукції (товарах, роботах, послугах);

2) інтереси держави та територіальних громад у загальній економічній безпеці; наповненні бюджетів від податків і зборів, що надходять від суб'єктів господарювання; створенні робочих місць для населення; забезпеченні реалізації соціальних та інших потреб нації, а також територіальних громад.

Так чи інакше, ключовим видом публічного економічного інтересу, стан забезпеченості якого слугує показником забезпечення безпеки людини та суспільства в цілому, є інтерес споживачів в якісній та безпечній для їх життя та здоров'я продукції. При цьому є очевидним, що належне забезпечення відповідного інтересу вимагає належного розуміння понять якості та безпеки продукції для життя й здоров'я людини.

На основі попередніх досліджень зауважимо, що під якість продукції доречно розуміти такі її параметри, які відображають стан задоволеності потреби

споживача від споживання продукції, а також відображають стан відповідності продукції її призначенню та офіційно визначеним для неї виробником характеристикам. Що стосується безпечності продукції, то під такою слід розуміти такі її параметри, що відображають стан впливу процесу споживання продукції чи відсутності такого впливу на здоров'я людини в частині покращення чи погіршення стану її фізичного, психічного та/або соціального благополуччя, а також на життя споживача в частині впливу чи відсутності такого на безперервність його (життя) перебігу.

Окреслена публічність економічної сфери зумовила об'єктивну необхідність у забезпеченні та охороні публічних інтересів, що сприяло посиленню державного й нормативного регулювання господарських відносин. Як наслідок, в Україні з метою реалізації права споживачів на належну якість та безпеку продукції, торговельного та інших видів обслуговування було створено низку правових механізмів забезпечення відповідного питання на різних рівнях, ключовими складовими яких є юридичні механізми захисту прав споживачів та правові засоби державного регулювання господарської діяльності, в т.ч. системи технічного регулювання (стандартизації, метрології, сертифікації), ліцензування та дозвільна система.

Зазначені правові механізми у своїй меті спрямовані на захист економічних і соціальних інтересів суспільства та окремих споживачів, у т.ч. на превенцію та забезпечення охорони життя й здоров'я людини; забезпечення прав та інтересів споживачів; забезпечення безпечності праці; збереження навколишнього природного середовища та ресурсів; запобігання реалізації небезпечної для життя й здоров'я громадян продукції тощо. При цьому за своїм змістом відповідні юридичні механізми полягають у встановленні державою певних організаційних, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інших нормативних вимог до юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, до процесу їх господарської діяльності, а також до результатів такої діяльності.

Як уже згадувалося вище, сьогодні Україна прагне до євроінтеграції, у зв'язку із чим між Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про асоціацію, повне набрання чинності та реалізація якої вимагають від нашої держави інтеграції низки міжнародних європейських правових стандартів у національну правову систему. Зокрема, у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наша держава зобов'язалася узгодити своє господарське та інше законодавство з правовими засадами Європейського Союзу.

Разом із тим у ході процесу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу виникають значні складнощі, пов'язані з наявністю істотних відмінностей правових систем України та

Європейського Союзу. Стосується зазначене і площини досліджуваних у цій роботі економіко-правових аспектів.

Зокрема, в положеннях згаданої Угоди про асоціацію (ст. 53 та інші) міститься згадка про підготовку, адаптацію та застосування технічних регламентів, стандартів і робіт з оцінки відповідності, які стосуються головним чином сфери торгівлі, що цілком відповідає принципам правової системи Європейського Союзу, де відповідні процедури пов'язують із торговим правом. Натомість у правовій системі України наявні дещо інші підходи, а відповідні, пов'язані із цим процедури, в рамках господарського права розглядаються як засоби регулювання економічної діяльності, що при цьому не обмежуються в застосуванні лише сферою торгівлі, а тому їх дія поширюється також на сфери виконання робіт та надання послуг.

У порушеному контексті слід узагальнити, що в площині порівняльного аналізу правових систем України та Європейського Союзу виявляється істотна різноманітність підходів до розуміння юридичної природи та місця в системі права окремих юридичних конструкцій і механізмів. Мова, зокрема, йде про наявність у правових системах Європейського Союзу і його держав-учасниць нетипових для України та її правопорядку підходів в осмисленні юридичної природи, меж та окремих юридичних складових галузі права, яка регулює господарські відносини (комерційне (торгове), економічне право тощо).

Крім того, досить актуальним залишається питання досягнення єдності думок щодо юридичної природи господарського права в національній юридичній науці, адже нинішній стан справ призводить до формування різних поглядів на моделі та механізми регулювання економічних відносин. Зокрема, мають місце такі підходи:

- 1) визнання господарського права окремою самостійною галуззю права;
- 2) визнання господарського права комплексною галуззю, яка з об'єктивною необхідністю компонує в собі елементи інших самостійних галузей права;
- 3) визнання господарського права двосекторною галуззю права, в рамках якої розмежовуються галузі цивільного та адміністративно-господарського права;
- 4) невизнання господарського права галуззю правової системи.

Актуальність вирішення зазначеного питання та необхідність у зв'язку із цим вибору єдиної концепції особливо виявляються в площині правозастосовної практики, яка з огляду на окреслену різноманітність поглядів наразі не має універсального й стабільного характеру, адже в різногалузевих актах законодавства розпорочені й розділені правові механізми, що регулюють ті чи інші види єдиних, за своєю природою, відносин.

Усе зазначене наводить на думку, що непрофесійний процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, як і беззапере-

чне сприйняття Україною моделі комерційного (торгового), бізнесового чи економічного права, може в значній мірі погіршити стан забезпеченості публічних інтересів у сфері економіки, адже формальне проектування відповідних зарубіжних правових конструкцій у призму національної правової системи та національного законодавства України зумовлює ризики упущення в ході дерегуляції економічної сфери низки існуючих позитивних нормативно-правових аспектів забезпечення публічних інтересів в нашій державі, а також втрати низки інших ефективних правових механізмів регулювання економічних відносин на території України.

Отже, в сучасних умовах досить нагальним постає питання у визначенні підходів до створення спільного правового поля між Україною та Європейським Союзом на шляху створення між ними асоціації. Позитивним і єдиним шляхом вирішення зазначеного питання, як уявляється, є обрання підходу, який би ґрунтувався на виборі правових моделей, конструкцій та механізмів, які з одного боку, враховували б уже устояні ефективні українські нормативно-правові традиції регулювання суспільних економічних відносин, яких Україна надбала за період невпинного розвитку своєї державності, а з іншого, – передбачали б подальше вдосконалення чинного законодавства з урахуванням міжнародних європейських правових стандартів. При цьому слід відзначити, що чинне на сьогодні національне законодавство України, стрижнем якого є Господарський кодекс України, містить низку виправданим часом і ефективним правових механізмів забезпечення публічних інтересів. Зокрема, особлива увага таким приділяється в конструкції правового господарського порядку, встановленого Господарським кодексом України. До речі, щодо останнього, то хотілося б згадати справедливі твердження Г.Л. Знаменського про те, що саме Господарський кодекс України посів те вагоме місце в українському законодавстві, яке переконало Європейський Союз в надійності законодавчого забезпечення функціонування ринкової економіки, що й відобразилося в наданні Україні статусу «країни з ринковою економікою», а вже це не могло не відзначитися на рішенні про прийняття України в члени Світової організації торгівлі.

Як висновки, зазначимо, що Україна станом на сьогодні визначила свій стратегічний орієнтир подальшого розвитку, реалізація якого, серед іншого, передбачає посилення міжнародної інтеграції та перегляд у зв'язку із цим концептуальних засад правопорядку в усіх без винятку сферах життєдіяльності українського суспільства. У той же час досягнення у зв'язку із цим прогнозованих результатів неможливе без вдосконалення законодавства у відповідній сфері, в т.ч. в частині приведення його положень у відповідність до правових засад функціонування економічних систем та правових порядків міжнародних організацій, до інтеграції з якими прагне Україна, насамперед – Європейського Союзу.

У той же час очевидно, що забезпечення ефективної міжнародної інтеграції України та розвиток

її міжнародної співпраці можливі лише за умови створення уніфікованого правового поля, у зв'язку із чим особливо актуальним постає питання у визначенні підходів до його створення. На нашу думку, за основу слід брати підхід, який би полягав у виборі правових моделей, конструкцій та механізмів, які ґрунтувалися б на вже устояних та ефективних українських нормативно-правових традиціях регулювання суспільних відносин, передбачали б подальше удосконалення чинного законодавства з урахуванням міжнародних правових стандартів, які були взяті за основу в правових порядках міжнародних організацій, до інтеграції з якими прагне наша держава. Такий підхід надасть змогу Україні виконати

взяті на себе зобов'язання щодо адаптації свого національного законодавства до правових засад функціонування економічних систем та правових порядків міжнародних організацій, зокрема правової системи Європейського Союзу. Також думається, що в такий спосіб можливо забезпечити комплексність, професійність і ефективність подальших процесів нормотворчості та розвитку правової системи України, в т.ч. в контексті розвитку правових механізмів забезпечення економічної безпеки людини та суспільства в економічній сфері, які справедливо визнаються невід'ємним компонентом правових систем різних держав та міжнародних організацій високого рівня розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апаров А.М., Онищенко О.М. Господарське право України / А.М. Апаров, О.М. Онищенко. – Т. 1. Загальна частина. – К. : КДАВТ ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. – К. : Істина, 2016. – С. 62.
2. Тихомиров Ю.А. Публичное право / Ю.А. Тихомиров. – М. : Издательство БЕК, 1995 – С. 55.
3. Апаров А.М. Захист життя та здоров'я людини у сфері економіки України: у призмі інституту захисту прав споживачів і засобів державного регулювання господарської діяльності / А.М. Апаров // Правова держава. – 2016. – № 22. – С. 58–63.
4. Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2125.
5. Правовая система Украины: история, состояние и перспективы: в 5 т. – Т. 4: Методологические основы развития экологического, земельного, аграрного и хозяйственного права / под общ. ред. Ю.С. Шемшученко – Харьков : Право, 2011. – С. 318.